Bijlage 4: Barger-Compascuum en omgeving

Ruimtelijke gebiedsanalyse en -visie Stedelijke Wateropgave Emmen

De analyse en gebiedsvisie vond plaats in het kader van het project en de structuurvisie Stedelijke Wateropgave Emmen en is verricht in opdracht van:

Gemeente Emmen, Afdeling ROI
Postbus 30001
7800 RA Emmen

De inventarisatie en analyse is verricht door:
H H v B
Adviesburo voor landschapsinrichting
Mw Drs Ing L.M. Scholtens
Hoogeveenseweg 21
9435 TC Bruntinge
Tel. 0593 552805

Mei 2012

Inhoudsopgave

DEEL 1: INVENTARISATIE EN ANALYSE

1. De aard- en bodemkundige ondergrond
    1.1 Hoogteligging 5
    1.2 Bodem 7
    1.3 Ondiepe slecht doorlatende lagen 9
    1.4 Kwel en infiltratie 9
    1.5 Komvormige laagten 11

2. Archeologische waarden 13

3. Ontginningspatronen in historisch perspectief
    3.1 Algemeen 15
    3.2 Periode Middeleeuwen - 1850 19
    3.3 Periode 1850 - ca.1900 21
    3.4 Periode 1900 - 1935 23
    3.5 Periode 1935 - 1955 25
    3.6 Periode 1955 - 1965 27
    3.7 Periode 1965 - 1975 29
    3.8 Periode 1975 - 1985 31
    3.9 Periode 1985 - thans 33

4. EHS/EVZ en agrarische natuur 35

5. Vrije tijd en recreatie 35

DEEL 2: RUIMTELIJKE GEBIEDSVISIE SWO 37

AHN kaart

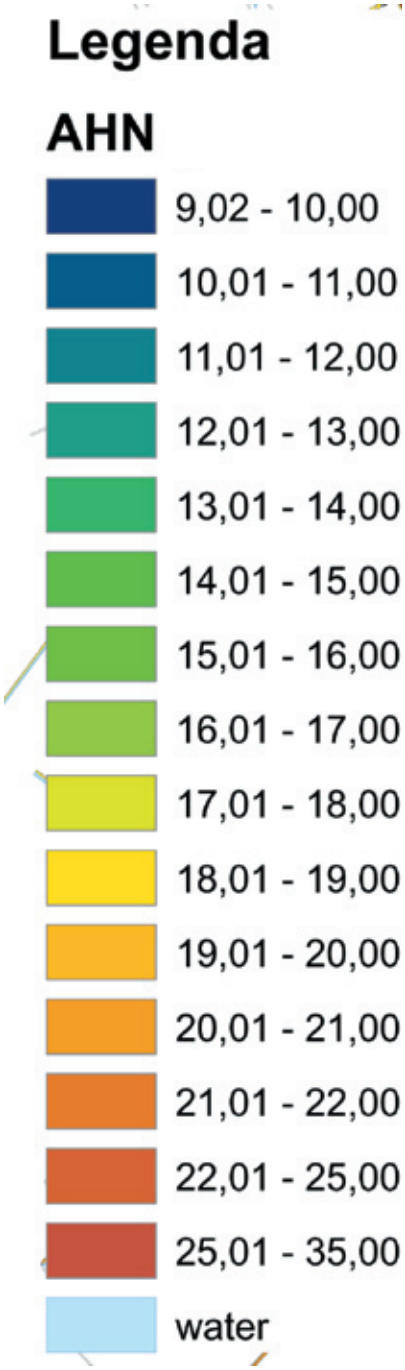

DEEL 1: INVENTARISATIE EN ANALYSE
BARGER-COMPASCUUM E.O.

1. Aard- en bodemkundige ondergrond

1.1 Hoogteligging

Barger-Compascuum en omgeving maakt deel uit van het veenkoloniale gebied. In het algemeen zijn dit gebieden waar het veen door middel van grootschalige ontginningen is afgegraven en vervolgens geschikt gemaakt voor agrarisch gebruik als bouwland. Echter bij Barger-Compascuum is niet overal het veen geheel afgegraven. De hoogteverschillen in dit gebied zijn dan ook deels ontstaan door verschillen in de mate waarin het veen is afgegraven. Het veen is slechts gedeeltelijk afgegraven in zowel het hoger gelegen gebied ten oosten van Hoofdwijk III (Limietweg) als in het natuurgebied ten oosten van de weg Berkenrode en, in mindere mate, in het veenpark (o.a. oud kerkhof op hoogveenrestant).

In tegenstelling tot de andere beken in de gemeente Emmen, zoals bijvoorbeeld de Sleenerstroom, ligt de beekloop van de Runde hier niet zozeer in een, aardkundig lager gelegen, beekdal. De Runde, op oude topografische kaarten ook Rundediep of Ruiten Aa genoemd, was namelijk een beek op het veen. Met het afgraven van het veen is oude beek dan ook min of meer verdwenen. Desalniettemin liggen de gronden van de Runde enigszins lager. Vooral richting het noorden, ten zuiden van Foxel, zijn de hoogteverschillen zichtbaar in het veld. In de afgelopen jaren is de voormalige beekloop van de Runde ‘hersteld’ c.q. heringericht.

Bodemkaart

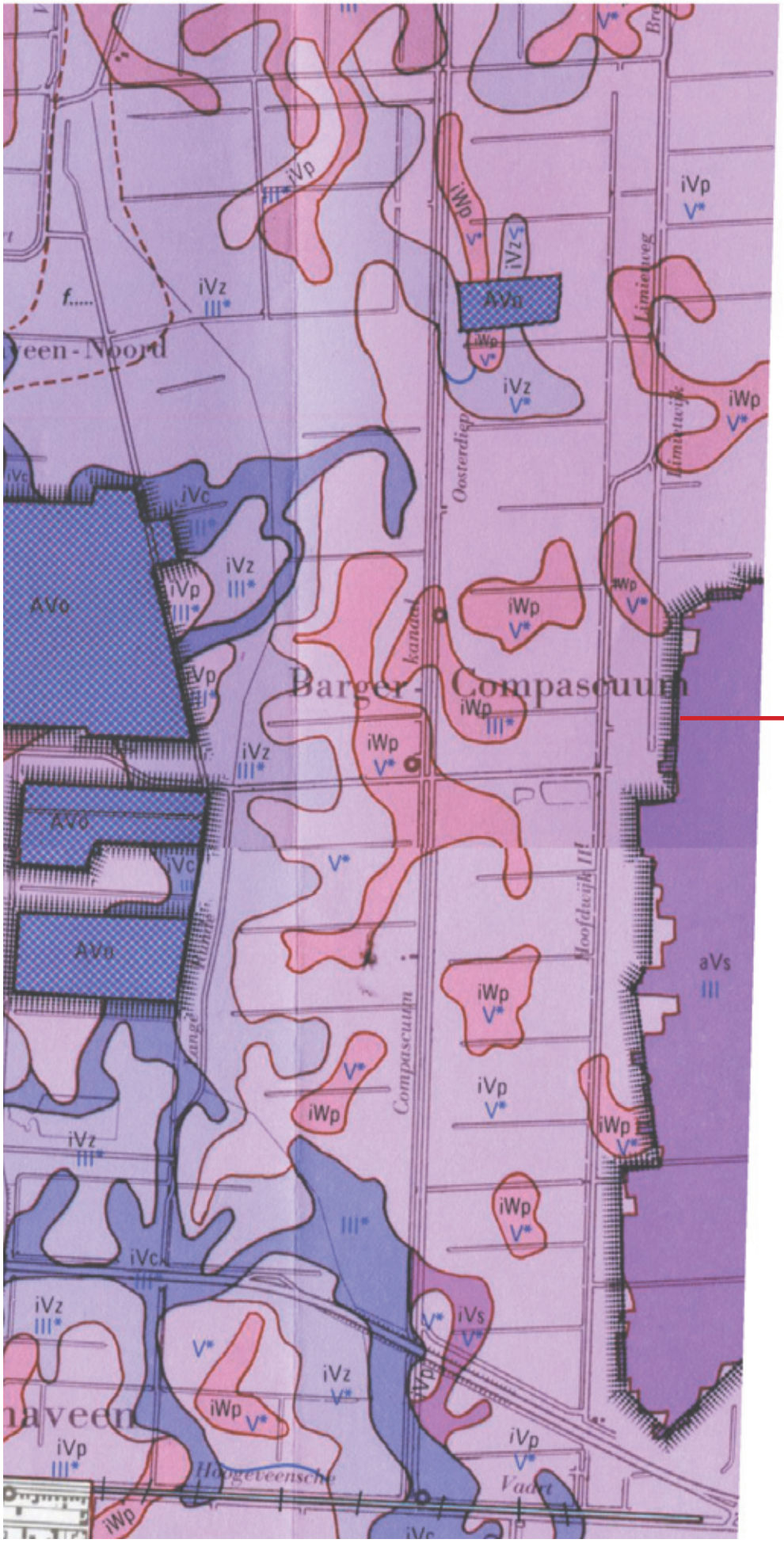

Zwarte lijn = grens veen-koloniale gebied

1.2 Bodem

Omdat het veen niet volledig is afgegraven in de hoger gelegen gebieden ten oosten van Hoofdwijk III en ten westen van Berkenrode behoren deze bodemkundig dan ook niet tot het veenkoloniale gebied. De dikke zwarte lijn op de bodemkaart geeft de grens van het veenkoloniale gebied weer. De bodem in het gebied ten oosten van Hoofdwijk III bestaat uit veenmosveen (code Vs op de bodemkaart). Dit gebied is het enige gebied in de Gemeente Emmen waar wel veen aanwezig is maar dat geen natuurgebied is. Op dit moment wordt er in het gebied nog veen afgegraven. Dit betekent dat in de toekomst de nog bestaande veenlaag waarschijnlijk zal verdwijnen. Dit heeft als consequentie dat het huidige microreliëf c.q. hoogteverschil ook zal verdwijnen. Daarnaast kunnen hoogteverschillen verminderen door verdere inklinking van de veenlaag.
Het gebied bij Berkenrode is bodemkundig 'Veen in ontginning (AVo)'. Hier is het veen niet c.q. gedeeltelijk afgegraven en niet geschikt gemaakt voor bouwland. Dit veenrestant is een natuurgebied (zie ook werkdocument Oost).

Het toekenning van de legenda-eenheid 'Veen in ontginning' (code AVo) voor dit gebied en een deel van het kassengebied (zie kaart) kan ook samenhangen met het tijdstip waarop de in Nederland bodemkaarten zijn gemaakt (jaren 60 – 70). In 1975 was hier het veen nog in ontginning (zie ook tekst over periode 1965 – 1975). Na 1975 is het veen in het kassengebied verder ontgonnen.

De oude beekloop van de Runde kan min of meer worden gereconstrueerd door de aanwezigheid van plaatselijk voorkomende ijzerrijke bovengronden en/of tussenlagen die gebonden zijn aan kwel. Op de bodemkaart worden gebieden aangeduid met *f*…… (zie bodemkaart ten zuiden Foxel). Daarnaast is sprake van een zandige ondergrond zonder humuspodzol (iVz op de kaart).
Het overige deel van het gebied bestaat uit een veenkoloniaal dek met een zandige ondergrond met humuspodzol en uit moerige podzolgronden.

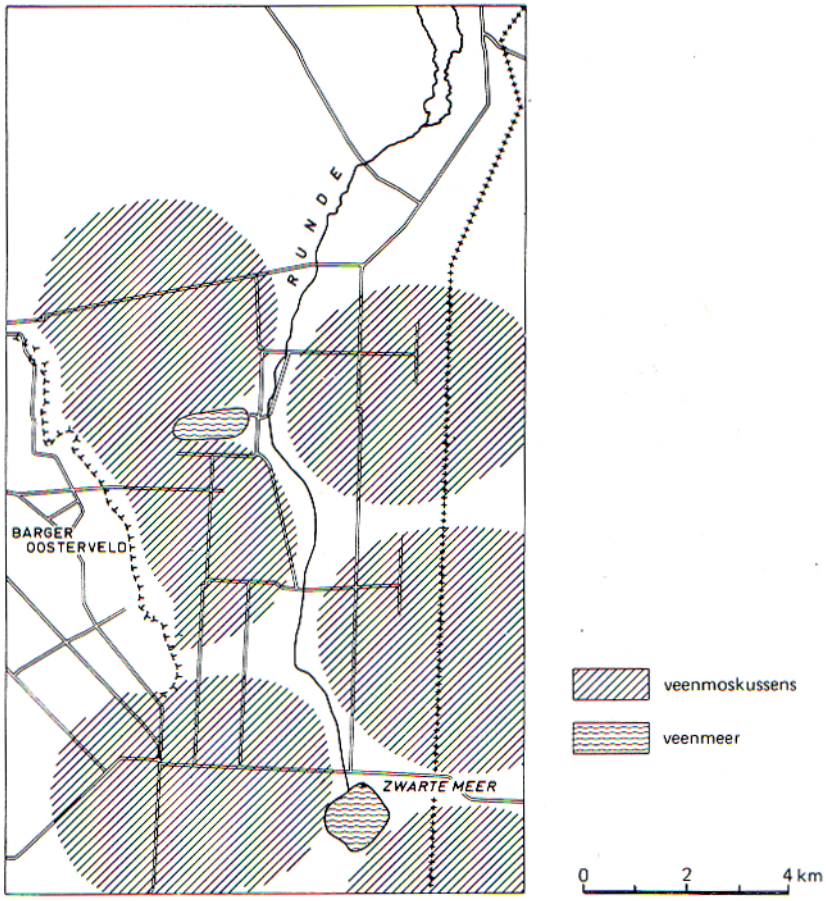

Afb. 13 De ligging van de veenmoskussens in de omgeving van het Zwarte Meer vanaf omstreeks 1500 v. Chr. en de loop van de Runde, die sinds ca. 500 v. Chr. dit veengebied ging ontwateren (naar Casparie, 1972).

Bron: Bodemkaart van Nederland.

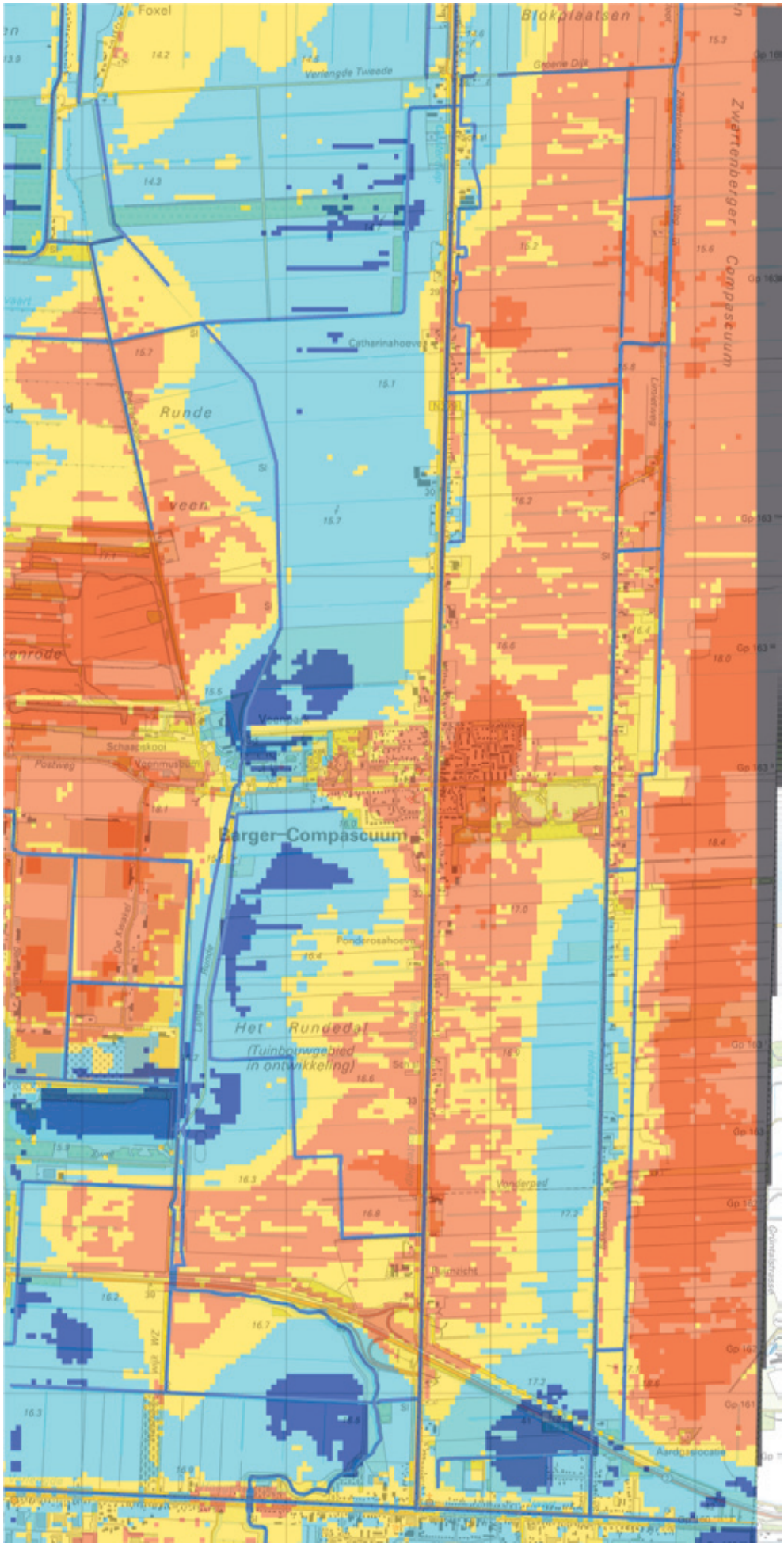
Foxel
Blokplaatsen
Verlengde Tweede
Zwartenberger Compascuum
Runde
veen
Berger-Compascuum
Het Runddal
(Tuinbouwgebied
in ontwikkeling)

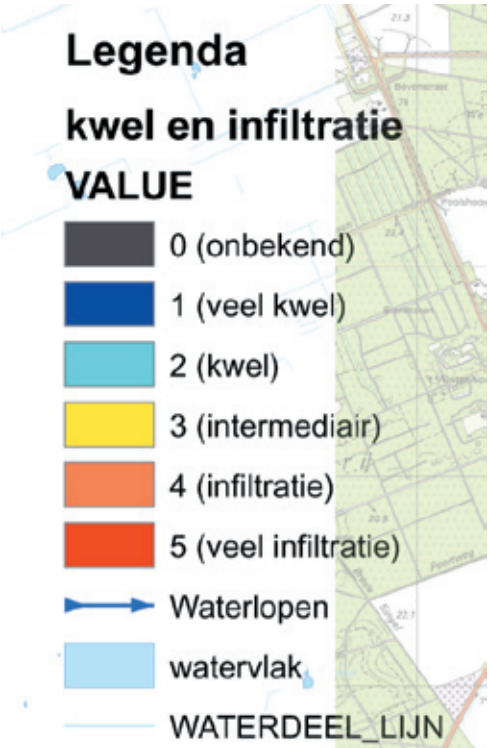

Bron: Hunze en Aa's

1.3 Ondiepe slecht doorlatende lagen
In het gebied komen geen ondiepe slecht doorlatende lagen voor en deze kaart is derhalve niet opgenomen in dit werkdocument

1.4 Kwel en infiltratie
Kwel komt met name voor ten westen van het hoger gelegen gebied bij Hoofdwijk III. Het microreliëf zorgt hier voor kwel.
Daarnaast is ten zuiden van de snelweg A37 en de gebieden van de (oude) beekloop van de Runde sprake van (veel) kwel. Plaatselijk is sprake van ijzerrijke kwel die in het veld herkenbaar is door de aanwezigheid van bruin 'roestig' water in de sloten c.q. de beekloop van de Runde.

Komvormige laagten

Legenda

komvormige laagten

S_VALUE

- Geen komvormige laagte
- Komvormige laagte
- Waterlopen
- watervlak
- WATERDEEL_LIJN

Bron: Hunze en Aa's

1.5 Komvormige laagten
Ten zuidwesten van Barger-Compascuum en ten zuiden van het kassengebied is sprake van een komvormige laagten. De komvormige laagte ten zuiden van de kassen is mede veroorzaakt door de gegraven waterplas.
Bij de Runde speelt mogelijk het herstel c.q. de herinrichting van de beekloop gedeeltelijk een rol.

Ook ten zuiden van de A37 ligt een komvormige laagte. Mogelijk speelt hier de aanleg van en de verhoogde ligging van de weg een rol.

Huidige beekloop van de Runde langs het kassengebied (Bron: Google maps)

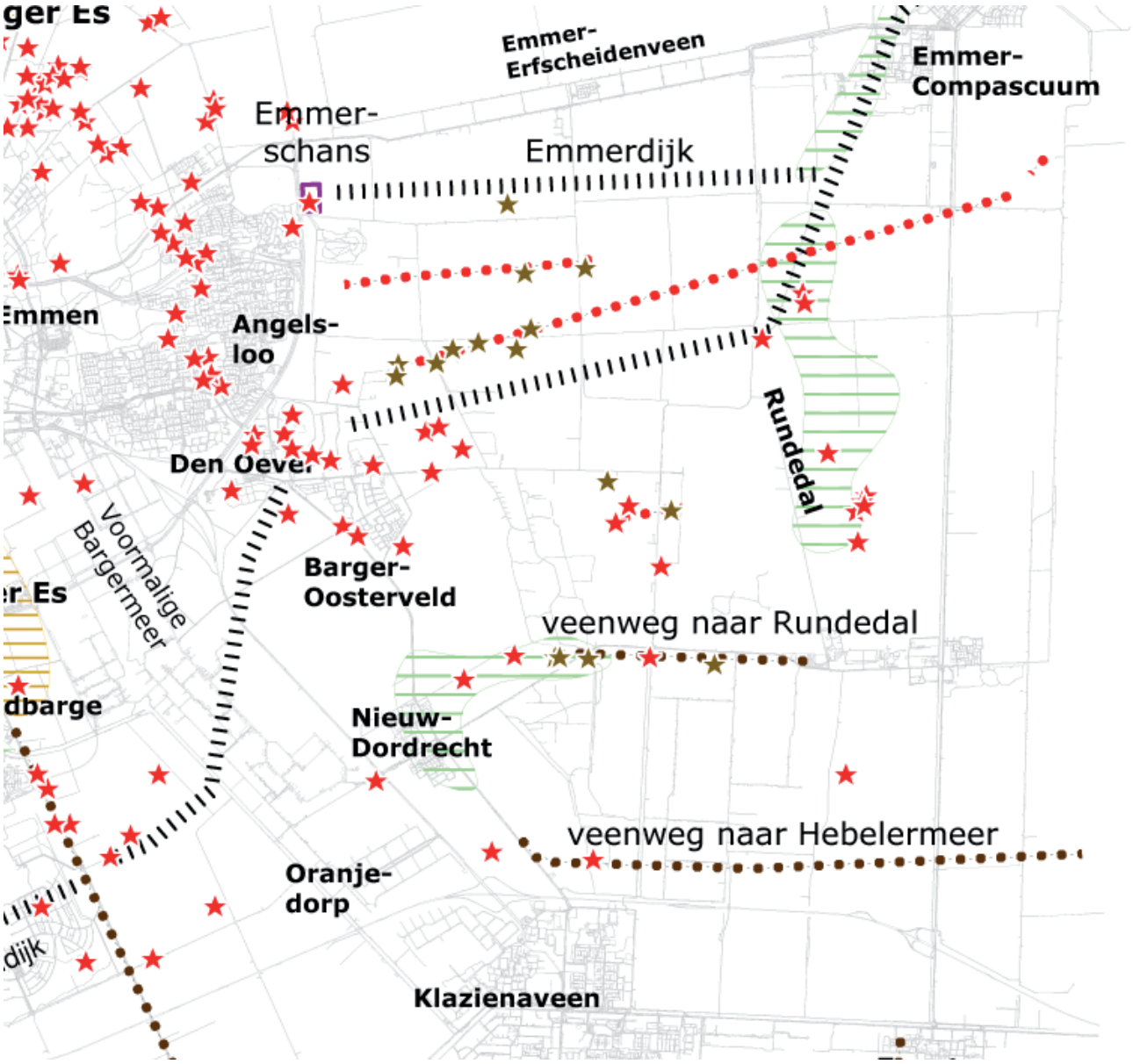

Historische reconstructies:

- (nat) landbouwgebied vóór 1850 al in gebruik
- (voormalige) (veen-) dijk
- (voormalige) essen
- voormalige schansen
- veenweg (vermoedelijk)
- veenweg (archeologisch aangetoond)

Indicatieve kaart archeologische waarden (IKAW); Barger-Compascuum e.o.

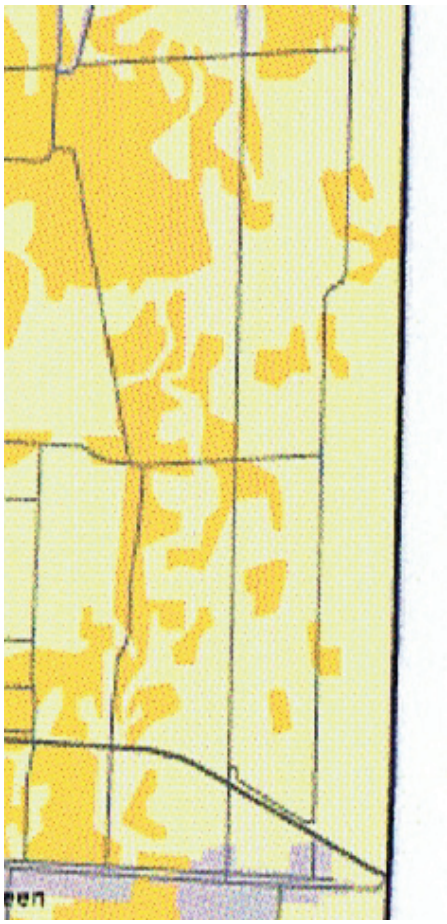

2. Archeologische waarden

Archeologische reconstructie heeft uitgewezen dat op de plaats waar nu de Postweg ligt, voorheen vermoedelijk een veenweg richting het Rundedal heeft gelegen. Deze weg is dus nog steeds als lijn (weg) herkenbaar in het landschap. Ook heeft er vermoedelijk een veenweg richting het Hebelermeer gelegen. Mogelijk is het bestaande vonderpad vanaf het Verlengde Oosterdiep OZ een restant van de voormalige veenweg (zie onderstaande kaart). In het gebied zijn relatief weinig archeologische vondsten gedaan en de IKAW kaart geeft dan ook een lage tot middelhoge verwachting aan.

Bron: Provincie Drenthe

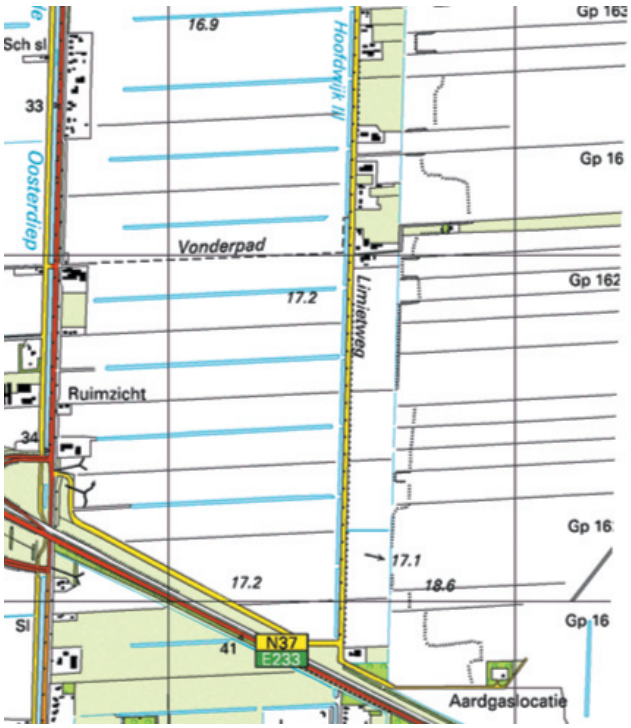

Kaart 2005 met vonderpad

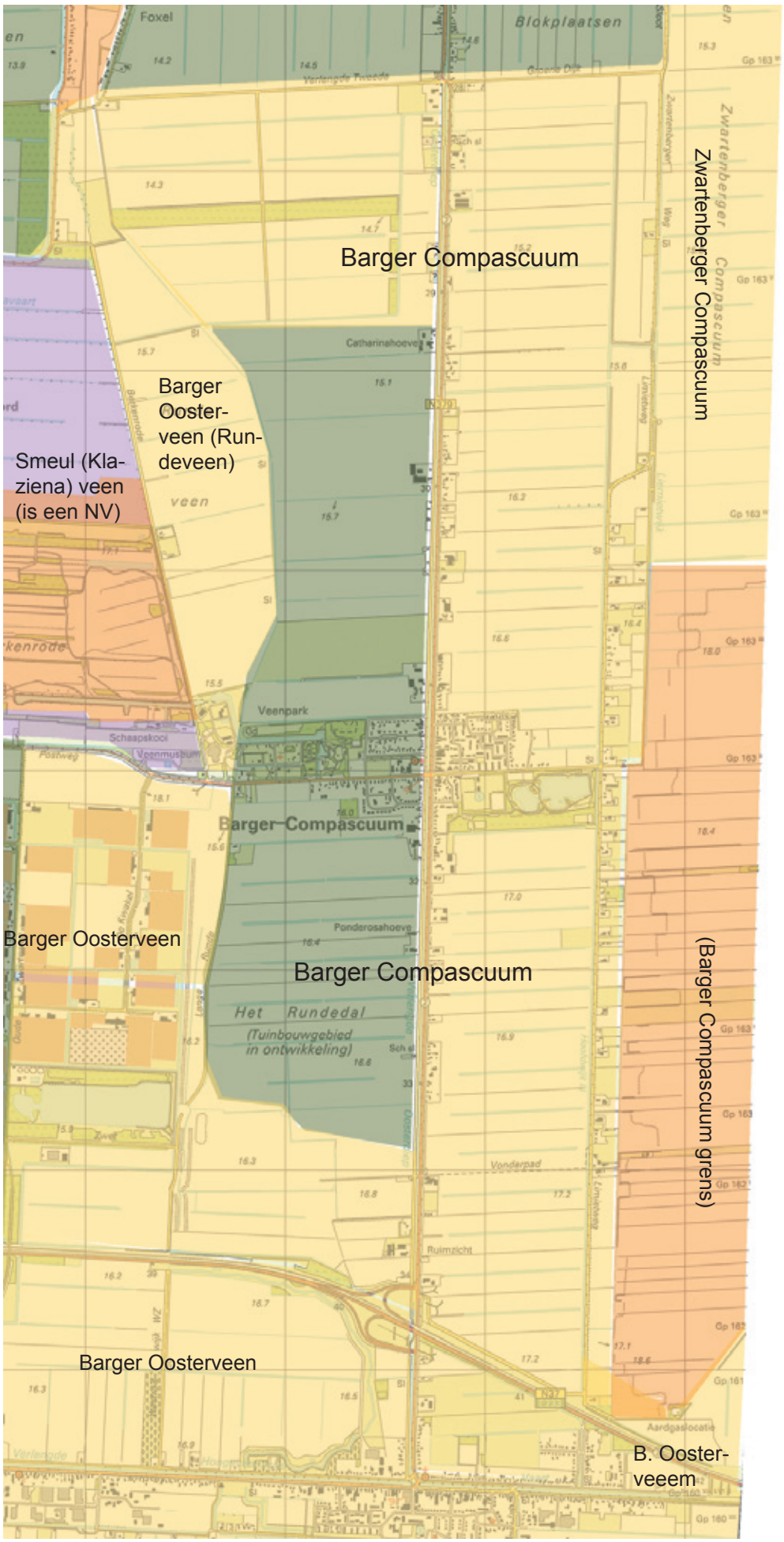
Foxel
Blokplaatsen
Barger Compascuum
Zwartenberger Compascuum
Barger Oosterveen (Rundeveen)
Smeul (Klaziena) veen (is een NV)
Catharinahoeve
Veenpark
Schaapskooi
Veenmuseum
Barger Compascuum
Ponderosahoeve
Barger Oosterveen
Barger Compascuum
Het Rundedal
(Tuinbouwgebied in ontwikkeling)
(Barger Compascuum grens)
Ruimzicht
Barger Oosterveen
B. Oosterveeem

Legenda grootschalige ontginningsystemen

- Dubbel kanaal systeem (niet aanwezig in dit gebied)
- Enkel kanaal systeem
- Enkel kanaal met kruisdiepen (niet aanweizig in dit gebied)
- Bloksysteem met wijken
- Deels c.q. anders ontgonnen

Namen = namen veen- c.q. waterschappen waarvan ontstaan is gerelateerd aan de grootschalige veenontginningen

3. Ontginningspatronen in historisch perspectief

3.1 Algemeen

Hoewel Barger-Compascuum en omgeving deel uitmaakt van het landschap van de grootschalige ontginningen, heeft het gebied kleinschalige ontginningen gekend. Ten oosten van de limietweg zijn nog enkele kleinschalige karakteristieken herkenbaar. Dit ondanks dat het landschap in visueel opzicht grootschalig oogt. Het voormalige kleinschalige ontginningslandschap langs de Runde is, met uitzondering van twee woningen op veenrestanten, geheel verdwenen. In de loop van de 20ste eeuw is hier het landschap van de grootschalige ontginningen ontstaan (zie ook analyses in 3.2 t/m 3.9).

Het landschap van de grootschalige ontginningen is een ontworpen landschap waarbij vooraf is bepaald wat waar wordt aangelegd. Het Plan van Aanleg, een voorwaarde voor een vergunning, gaf aan waar kanalen/wijken moesten worden gegraven, hoe diep, waar bruggen, sluizen, bebouwing en wegen kwamen. De concessie tot vervening kwam op naam van een veenschap, een waterschap of een particuliere maatschappij danwel N.V. Zij zagen toe op de uitvoering van het plan van aanleg en de inrichting van het gebied.

Het oprichten van veenschappen was een typisch Drents verschijnsel. Nadat in 1882 de Hoger Raad had bepaald dat Gedeputeerde Staten niet bevoegd waren om veenschappen op te richten zijn in Drenthe veel veenschappen omgevormd tot waterschappen. Na 1882 werden dus alleen waterschappen opgericht. In dit gebied is de oprichting van het waterschap Barger-Compascuum in 1891 (en Barger-Oosterveen in 1884) daar een voorbeeld van.
Hoewel door een grondwetswijziging in 1887 de Staten officieel weer de bevoegdheid tot het oprichten van veenschappen kregen, duurde het nog tot 1899 dat zij daar gebruik van maakten. Dit betekent dat tot die tijd waterschappen werden opgericht.
Na 1899 zijn in Drenthe nog acht veenschappen opgericht, waarvan twee in dit gebied te weten het Zwartenberger Compascuum en Barger-Compascuum-grens. Het veenschap Zwartenberger Compascuum is in 1915 opgericht. Het gebied, een strook langs de grens, van de op te

Historisch overzicht water- en veenschappen gerelateerd aan de grootschalige veenontginningen bij Barger-Compascuum en omgeving

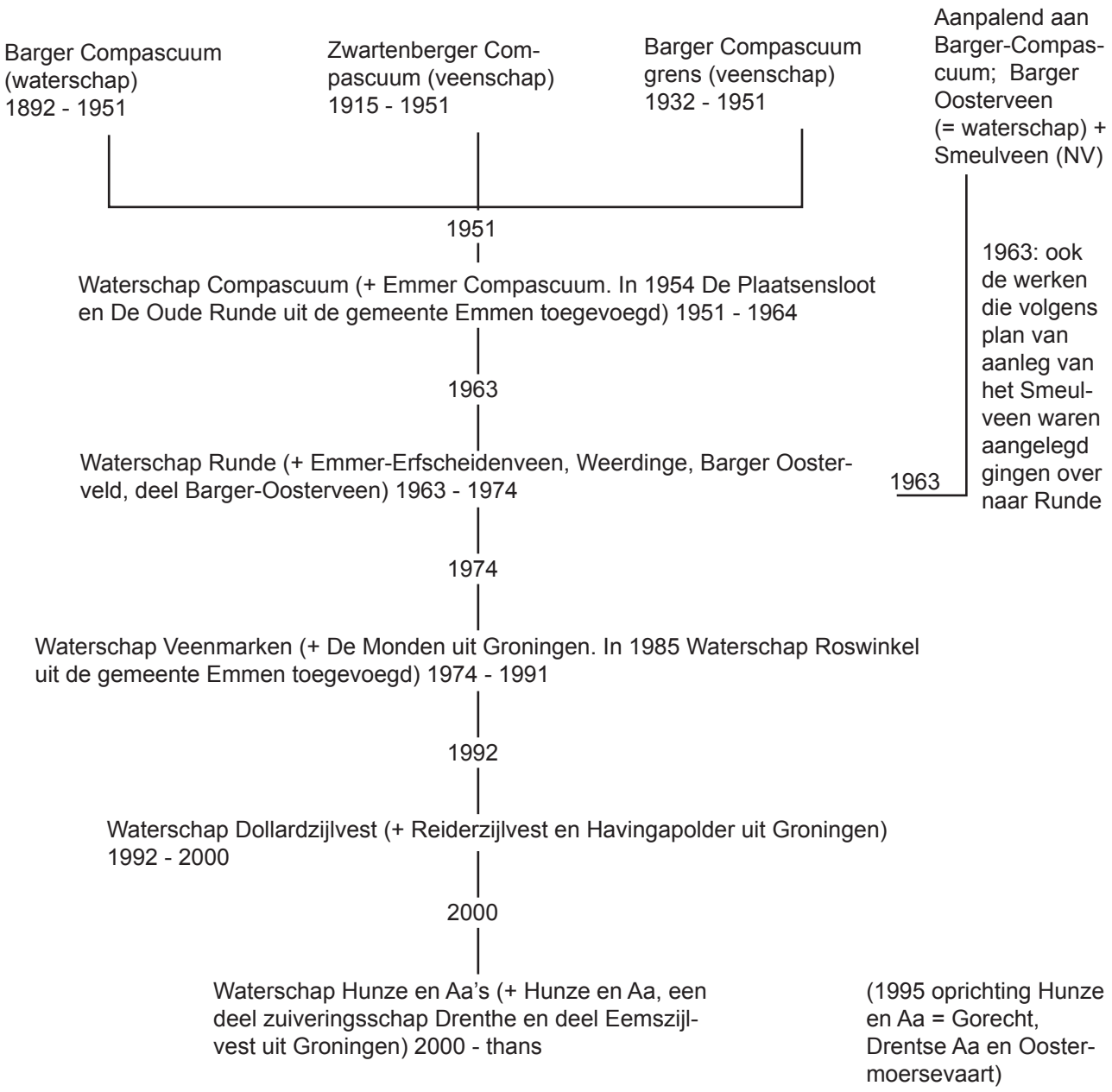

richten veenschap was vanouds van Duitse eigenaren. Bij de oprichting van het veenschap waren bij de terreinopname dan ook vertegenwoordigers van beide regeringen betrokken. De afspraak werd gemaakt dat het hoofdkanaal van het veenschap in verbinding zou worden gebracht met het hoofdkanaal van het waterschap Barger-Compascuum.

Pas in 1932 werd het veenschap Barger-Compacuum-grens, eveneens het laatste veenschap van Drenthe, opgericht. De oprichting vond plaats op aandrang van het bestuur van het veenschap Zwartenberger Compascuum. Deze had namelijk werken uitgevoerd ten behoeve van het op te richten veenschap. Op verzoek van de Duitse eigenaren in het gebied was als gevolg van hun zwakke financiële situatie (zeer hoge inflatie) de oprichting van het veenschap sinds de eerste plannen in 1920 steeds uitgesteld. Teneinde de betaling van de voorschotten van het Zwartenberger Compacuum af te dwingen werd het veenschap Barger-Compascuum-grens opgericht (bron: G.A. Coert; Drenthe en zijn waterschappen). Zie voor de ligging water- c.q. veenschappen de kaart op pagina 14 en voor het historisch overzicht van de veen- en watewrschappen in dit gebied pagina 16

Afhankelijk van het uiteindelijke doel, bijvoorbeeld het stichten van een lintdorp, de aardkundige ondergrond en de tijdsperiode is het hoogveen volgens verschillende systemen ontgonnen. In dit gebied zijn twee verschillende ontginningssystemen te vinden, te weten het enkel kanaal en het bloksysteem met wijken (zie voor de beschrijving van de systemen: Bijlage 1). Het dubbel-kanaal systeem van het Smeulveen wordt in het werkdocument van gebied Oost geanalyseerd.
Het gebied van het voormalige veenschap Barger-Compacuum-grens (en een klein deel van het Zwartenberger-Compascuum) is deels c.q. anders ontgonnen. Voor het afgraven van het veen is hier geen gebruik gemaakt van wijken. Vooral door het samenvoegen van kavels heeft dit gebied in de loop der tijd een grootschaliger karakter gekregen. Het is een mengvorm van klein- maar met name grootschalige karakteristieken waardoor dit gebied tot het landschap van de grootschalige ontginningen wordt gerekend.

Impressie kanalen in het landschap van de grootschalige ontginningen. Hier: huidige Verlengde Oosterdiep

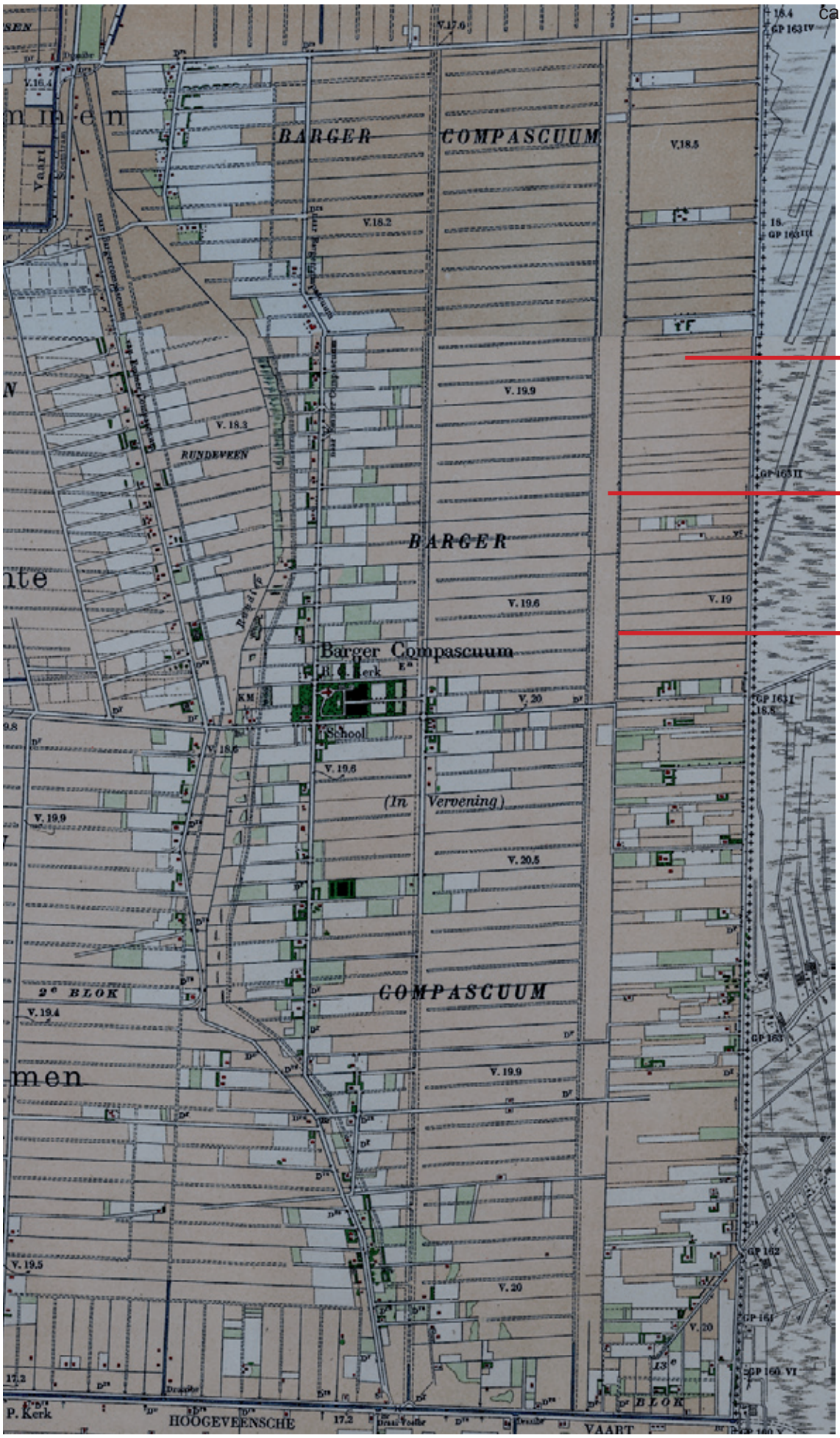

Ca. 1910 (incl. Duitsland)

687m brede afgestane strook aan Hannoveri-anen

= 100m brede strook

De Breede Sloot

Detail 1910; Emmer-Compascuum zuid en Barger-Compascuum Noord

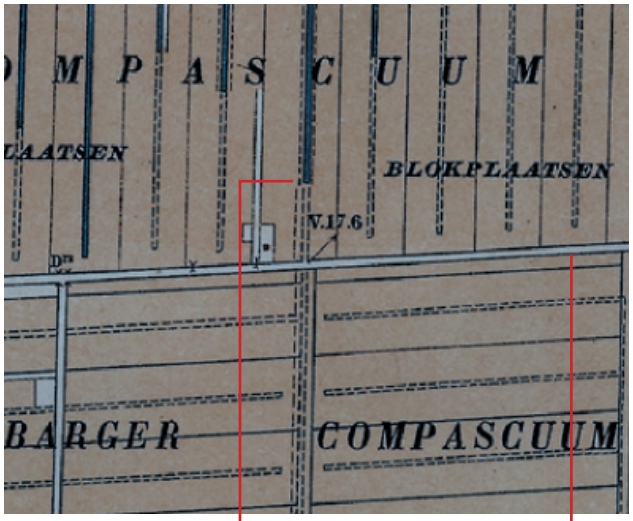

watergang is gevorderd tot hier

Tweede Verlengde Groene Dijk

Detail 1910; Barger-Compascuum ten noorden van de Verlengde Hoogeveensche Vaart

watergangen zijn gevorderd tot hier

3.2. Periode Middeleeuwen – 1850

Het oorspronkelijke Compascuum van de marke van Noord- en Zuid-Barge grensde in het noorden aan de marke van Emmen en Westenesch, later Emmer-Compascuuum (grens Verlengde Tweede Groen Dijk), ten oosten aan de Duitse grens, ten zuiden aan Zwartemeer (later Verlengde Hoogeveensche Vaart) en ten westen aan de Runde. Het betrof gemeenschappelijke weidegronden van de bargerboeren en Hannoverianen (jus de compascui = recht van samen weiden). Deze gemeenschappelijke beweiding leidde regelmatig tot (grens)conflicten. In 1764 werd landsgrens (rechte lijn) vastgesteld zoals deze nu nog is. In 1784 werd het verdrag vernieuwd waarbij werd vastgelegd dat Duitse boeren vee in het Compascuum mochten weiden. Dit recht zou gevolgen hebben voor de inrichting van het gebied bij de vervening, een inrichting die tot op de dag van vandaag nog herkenbaar is. Tot 1850 was Barger-Compascuum een onbebouwd, moerassig hoogveengebied waar duitse en bargeboeren hun vee beweiden. Reden waarom de kaart van 1850 niet is opgenomen in dit werkdocument.

3.3 Periode 1850 – 1900

De markewet uit 1886 leidde officieel tot het einde van het markesysteem van gemeenschappelijk bezit van de markegenoten. Het Compascuum werd echter al in 1860 door de bargerboeren verkocht. Evenals in het Emmer-Compascuum ontstonden na de verkoop conflicten tussen de nieuwe eigenaren en de Duitse boeren over het weiderecht. Nederlands – Duitse onderhandelingen hadden in 1862 als resultaat dat 4/15 (= 452ha) van het Compascuum aan de Hannoverianen werd afgestaan als afkoop van de weiderechten. Het betrof een 678m brede strook grond langs de landsgrens met een lengte van 6500m. Van het afgestane gebied kregen de Swartenberger boeren de noordelijke helft (Zwartenberger Compascuum) en de Hebelerboeren het zuidelijke helft (Hebeler Compascuum, het latere veenschap Barger-Compascuum-grens).
Twee andere bepalingen in de overeenkomst zijn de basis van de huidige inrichting c.q. waterstructuur van het gebied. De eerste bepaling is dat de strook van het compascuum moest worden gescheiden door middel van een 2m brede en 1m diepe sloot (zie kaart 1910). Normaal is een sloot die dient om water naar een wijk c.q. kanaal te lozen 1

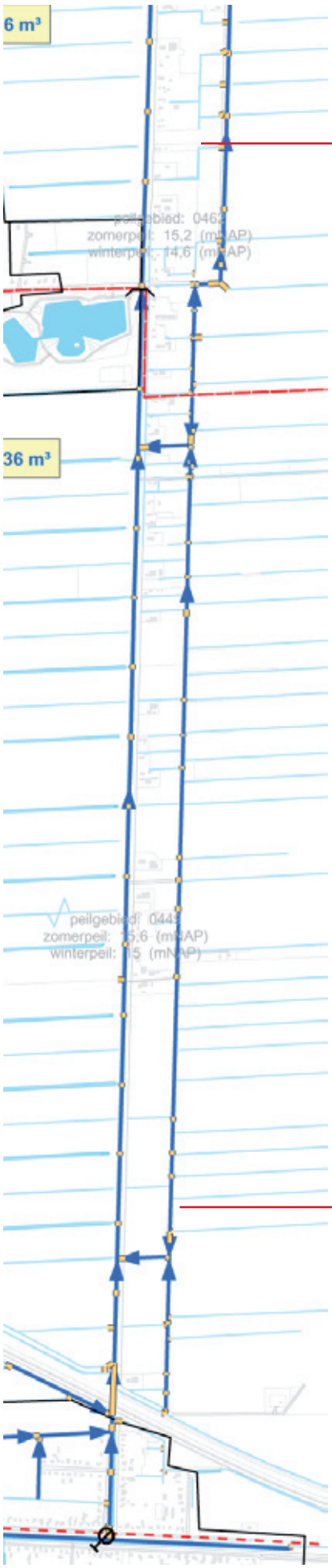

In noordelijk deel Breede Sloot deels verdwenen deels smalle sloot geworden. Hier is het geen hoofdwatergang

Breede Sloot hier een hoofdwatergang

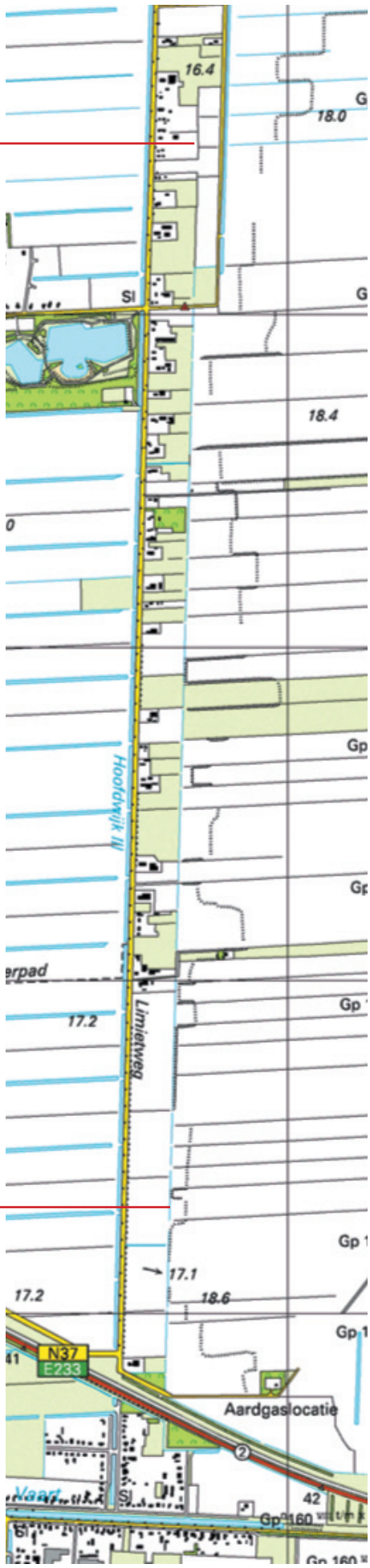

meter breed. Vandaar de naam Breede Sloot. De Breede Sloot is tegenwoordig de oostelijke achtergrens van de limietwegbewoners ten zuidoosten van Barger-Compascuum. Tot Barger-Compascuum is een hoofdwatergang van het waterschap Hunze en Aa's (zie kaart). Noordelijker is de sloot gedeeltelijk verdwenen c.q. verworden tot een smal slootje.

De tweede bepaling in de overeenkomst van 1862 was dat de Duitsers 10 jaar de beschikking kregen over een 100m brede strook ten westen van de aan hen afgestane grond (zie kaart 1910). Wanneer een kanaal tot aan het Barger-Compascuum was gevorderd, moest binnen 300m van de strook een kanaal worden gegraven dat binnen 20 jaar voor 2/3 gereed diende te zijn. Gebeurde dat niet dan zou deze strook ook in eigendom komen van de Duitsers. Deze bepaling is mede de reden dat Hoofdwijk III is aangelegd en eerder klaar was dan het Oosterdiep (bron: www.debreedesloot.nl).

In 1910 had het Oosterdiep vanuit het noorden het Barger-Compascuum nog niet bereikt. Ook in het zuiden was het Verlengde Oosterdiep en Hoofdwijk III nog in een beginstadium (zie kaart pag. 19). Op de kaart staan al wel de contouren van de latere wijken. Echter, in het noorden van het Barger-Compascuum zal het veen volgens een ander systeem worden afgegraven dan op de kaart van 1910 staat (zie kaart 1935)

Om inkomsten te genereren gingen de nieuwe eigenaren na 1860 zo snel mogelijk over tot verhuur (verpachten) van de grond voor boekweitteelt. De kaart van 1910 laat de kleinschalige bewoning ten oosten van de Runde en langs de huidige weg Berkenrode (toen Maatschappijweg) goed zien. Het 'centrum' met de kerk en school ligt westelijker dan het huidige centrum en niet langs het Verlengde Oosterdiep. De bewoning in de strook van Duitse eigenaren wordt ontsloten door de weg langs de grens. Er lopen enkele paden richting de bewoning langs de Runde.

Breede sloot gezien vanaf de Limietweg; huidige situatie (Bron; Google maps)

ca. 1935

Steenhuiswijk

zie detail pag. 23

De Kromme wijk

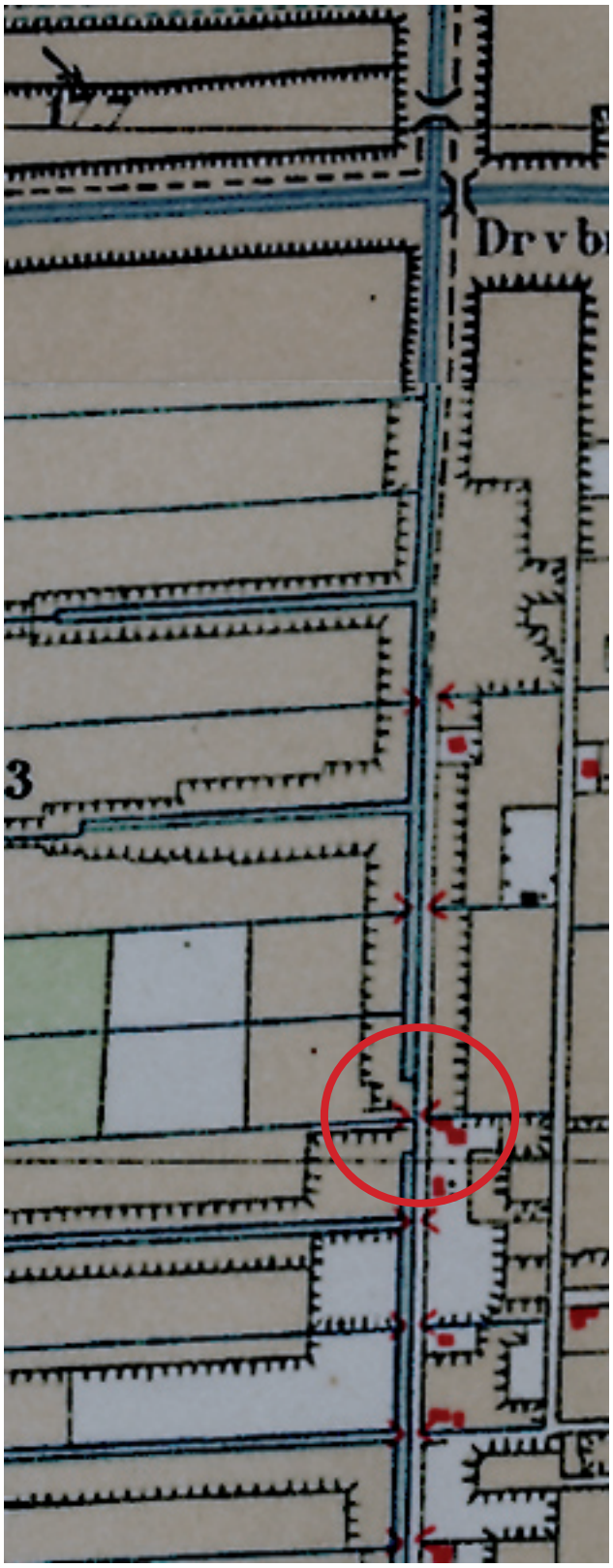

3.4 Periode 1900 – 1935
Rond 1935 is het gebied volop in vervening. De kaart van 1935 laat goed de verschillende ontginningssystemen zien. In het noordwesten is volgens het bloksysteem een hoofdwijk gegraven evenwijdig aan en met een rechte bocht uitkomend op het Verlengde Oosterdiep (toen ook wel Compascuum kanaal of Zuiddiep genoemd). Loodrecht op deze hoofdwijk zijn wijken gegraven.
De vroegere bebouwing en wegen bij de Runde zijn verdwenen. Overigens geldt dit voor het merendeel van de bebouwing in het Barger-Compascuum (=de oostzijde van de Runde).

Ten zuiden van het bloksysteem komen de wijken rechtstreeks uit op het Verlengde Oosterdiep. Dit is het zogenoemde enkel-kanaal-systeem.

In 1935 was, overeenkomstig de afspraak bij de oprichting van het veenschap Zwartenberger-Compascuum, er een verbinding gemaakt vanuit het Verlengde Oosterdiep (hoofdkanaal) van het waterschap Barger-Compascuum naar het Zwartenberger-Compascuum. Deze hoofdwijk werd Steenhuiswijk genoemd. De hoofdwijken loodrecht op de Steenhuiswijk staan niet in verbinding met Hoofdwijk III (zie detailkaart).
Het verschil in manier van vervening van Nederlanders en de Duitsers is goed te zien in de strook van de Hebeler eigenaren. Hier is sprake van een kleinschalige vervening zonder wijken maar met kleine weggetjes loodrecht op de grensweg (=hoofdontginningsas). Bewoning vindt plaats zowel langs de grensweg als in het veld.

Direct ten noorden van de Verlengde Hoogeveensche Vaart is in het 13e blok van het Barger-Oosterveen inmiddels de kromme wijk gegraven (zie kaart)
Het dorp Barger-Compascuum is inmiddels oostwaarts verplaats richting het Verlengde Oosterdiep. Ook is er een lint van bebouwing langs dit kanaal ontstaan. De bewoning en wegen ten oosten van de Runde is vrijwel verdwenen. In het Smeulveen en Rundeveen (laatste is onderdeel waterschap Barger-Oosterveen) zijn nog steeds kleinschalige boeren gevestigd langs de weg.

ca. 1955

nog steeds geen verbinding

hoofdwijk verder doorgetrokken richting zuiden

klein buurtje

3.5 Periode 1935 – 1955
In 1955 zijn nog redelijk veel plaatsen in vervening (roze op de kaart). In het Zwartenberger Compascuum is de hoofdwijk zuidelijk doorgetrokken en is een grootschalige vervenings'slag' gaande door middel van wijken.
Er is nog steeds geen verbinding tussen Hoofdwijk III en de noordelijk gelegen hoofdwijk (zie kaart). Wel lopen er meerdere paadjes tussen de Zwartenberger weg en de weg langs Hoofdwijk III.
In het Rundeveen is eveneens een grootschalige vervenings'slag' gaande en is een hoofdwijk vanuit het Smeulveen gegraven (= Margrietavaart). Tegelijkertijd met de vervening verdwijnt de bebouwing. Het verschil tussen wel en nog niet grootschalig verveend is goed te zien op de kaart.

In Barger-Compascuum-grens is nog steeds sprake van kleinschalige ontginningen.

In het dorp Barger-Compascuum heeft de eerste dorpsuitbreiding plaatsgevonden binnen de bestaande wijkenstructuur. In het zuiden is loodrecht op Hoofdwijk III een buurtje aangelegd (met zgn. bloembakwoningen). Het lint langs Hoofdwijk III enigszins is verdicht.

Noordwestelijke dorpsrand sluit aan op bestaande wijkenstructuur

ca. 1965

Nieuwe verbinding met Verlengde Oosterdiep

Situatie 1955

Steenhuiswijk met draaibrug bij Verlengde Oosterdiep

Situatie 1965

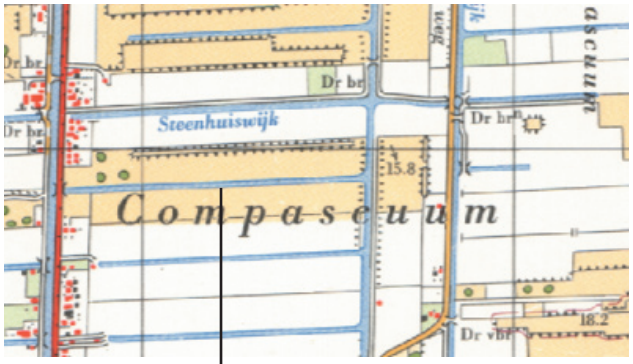

Nieuwe verbinding, draaibrug en verbinding Steenhuiswijk verdwenen.

Hoofdafwatering (blauwe lijn met pijl) thans

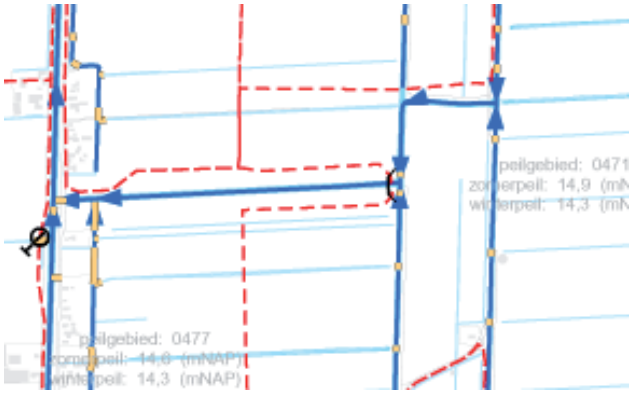

Bron: J en L Datamanagement

3.6 Periode 1955 – 1965

Mogelijk als gevolg van de grote wateroverlast in de veenkolonien in 1960 en/of het samengaan van de verschillende veen- en waterschappen tot het Waterschap Compascuum (1951) is in de periode 1955 – 1965 een verbinding tot stand gebracht tussen Hoofdwijk III en de noordelijk gelegen hoofdwijk.
Daarnaast is de Steenhuiswijk niet meer verbonden met het Verlengde Oosterdiep en is de draaibrug over deze wijk is eveneens verdwenen. Daarvoor in de plaats is een wijk zuidelijker door middel van een duiker verbonden met het kanaal (zie detail). Dit is tot op de dag van vandaag een hoofdwatergang van het waterschap Hunze en Aa's.

Ook is de Zwartenberger weg – Linietweg een doorgaande weg geworden.

In het gedeelte van het Rundeveen dat is afgegraven en ingericht als bouwland zijn de wijken weer gedempt en is er geen verbinding meer met de Magrietavaart.

Het dorp Barger-Compascuum is aan de westzijde van het kanaal verder uitgebreid. Hoewel deze uitbreiding niet binnen de wijkenstructuur is gebouwd, valt deze binnen de verkavelingstructuur (voormalige zwetsloten).

De bebouwing in het veld van de strook van het voormalige Barger-Compascuum-grens is sterk afgenomen.

ca. 1975

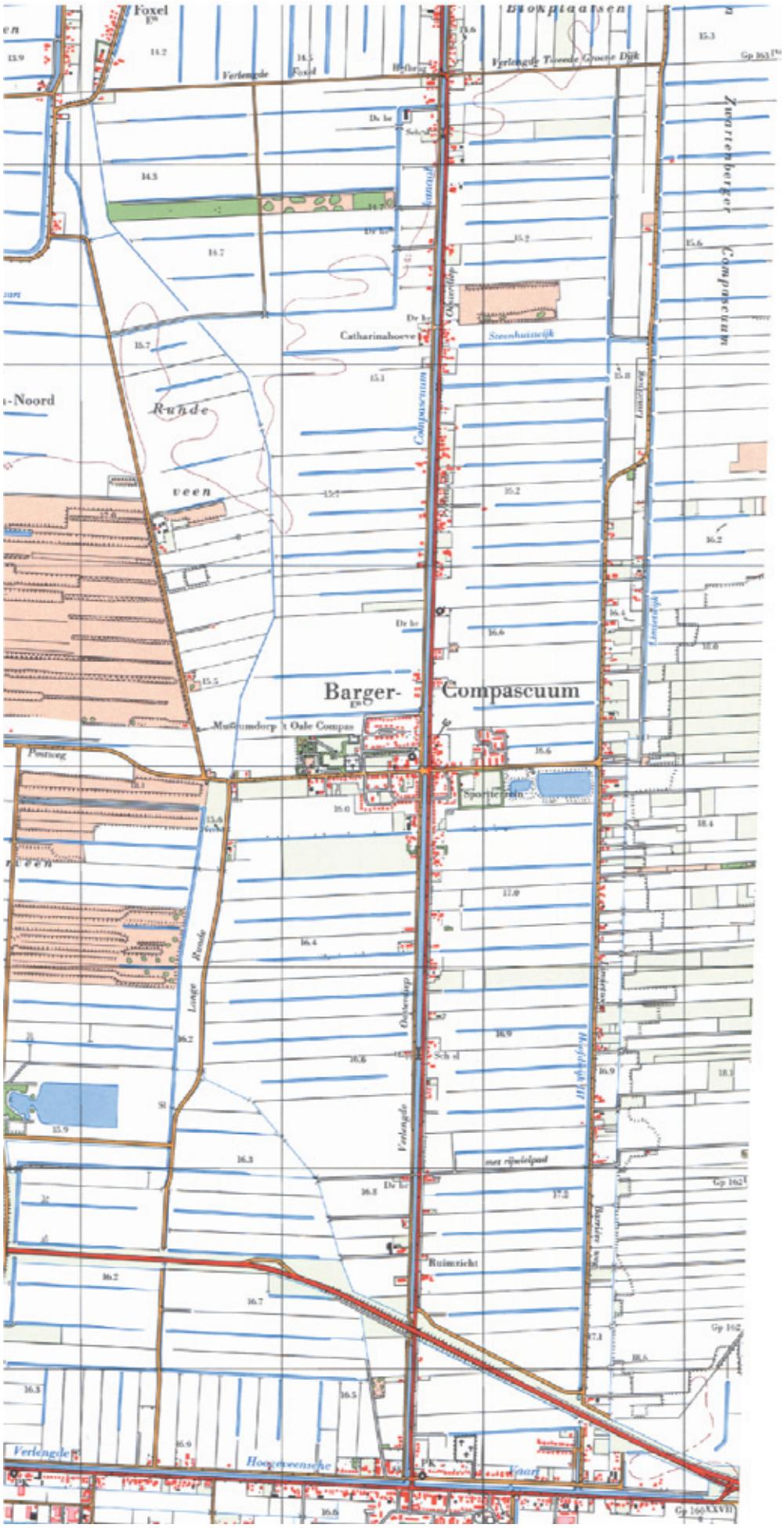
Foxel
Verlengde
Verlengde Tweede Groene Dijk
Catharinahoeve
Steenhuizerdijk
Compascuum
Rande
veen
Barger-
Compascuum
Postweg
Sportterrein
Lange
Rande
Verlengde
Ruinerlicht
Hoogeveensche
Vaart

3.7 Periode 1965 – 1975
In 1975 is het veen in het waterschap Barger-Compascuum vrijwel geheel afgegraven en de dalgronden ingericht als bouwland. In het noordwesten is op een veenrestant een bosstrook ontstaan die tot op de dag van vandaag nog aanwezig is.

De kaart van 1975 geeft goed het microreliëf die in de strook van Barger-Compascuum-grens is ontstaan door de kleinschalige verveningen zonder wijken. De bebouwing in deze strook is inmiddels geheel verdwenen.

Het Rundeveen is vrijwel geheel ontgonnen en de bebouwing vrijwel verdwenen. Tot op de dag van vandaag staan er nog twee woningen op veenrestanten.

Evenals in andere dorpen in de gemeente Emmen is in Barger-Compascuum in deze periode een recreatie (vis)vijver aangelegd. Verder is er een waterpartij in het latere kassengebied ingericht (zie hiervoor werkdocument Oost).

Ook is het dorp in het noordoosten en zuidwesten verder uitgebreid en is het museumdorp ’t Oale Compas opgericht (huidige veenpark).

Door de aanleg van de N37 is het merendeel van de Kromme wijk verdwenen en is vooral de bebouwing bij Hoofdwijk III ten zuiden van deze weg visueel in een ‘doodlopend’ stuk komen te staan. Hoewel de noord- en zuidzijde van Hoofdwijk III door middel van een duiker nog wel met elkaar zijn verbonden, is dit in visueel opzicht niet meer het geval.

Huidige waterpartij c.q. visvijver aangelegd in de periode 1965 - 9175

ca. 1985

Foxel
Blokplaatsen
Verlengde Foxel
Verlengde Tweede Groene Dijk
Zwartemberger
Compascuum
Cathannahoeve
Runde
veen
Oude Compas
Barger-Compascuum
Sportterrein
Ruimzicht
Hoogveensche Vaart

3.8 Periode 1975 – 1985
Voor het eerst zijn er enkele wijken gedempt enwel ten noorden van het dorp c.q. ten westen Verlengde Oosterdiep. Ook is de oude hoofdwijk Steenhuiswijk gedegradeerd tot een smalle sloot. Overal elders is de ontginningsstructuur nog gaaf aanwezig.

Het museumdorp is verder uitgebreid waarbij ook een brede watergang is gegraven.
Ten zuiden van de visvijver is een bosstrook aangelegd die grenst aan een bestaande wijk. Dat is tot op de dag van vandaag nog steeds het geval.

Huidige Runde ten zuiden Veenpark

ca. 2005

Foxel
Blokplaatsen
Verlengde Tweede
Groene Dijk
Zwartenberger Compascuum
Catharinahoeve
Runde
veen
Veenpark
Schaapskooi
Veenmuseum
Postweg
Barger-Compascuum
Ponderosahoeve
Het Rundedal
(Tuinbouwgebied
in ontwikkeling)
Vonderpad
Ruimzicht
Aardgaslocatie
Verlengde

3.9 Periode 1985 – thans
De hevige regenval en wateroverlast in 1998 gaf een impuls om door middel van de Runde een doorlopende verbinding te realiseren van het Bargerveen tot de Dollard. Vanaf 1998 is het merendeel van de nieuwe Rundeloop, inclusief ecologische oeverzones en fiets- en wandelpaden, gerealiseerd. Het Rundeproject zal naar verwachting rond eind 2014 zijn afgerond. Op de topografische kaart van 2005 is de aanleg van Rundeloop ten zuiden van de N37 goed te zien. Inmiddels is in dat gebied een sportlandgoed ontwikkeld.

In deze periode is in het Veenpark een waterverbinding tot stand gekomen met de brede watergang in het natuurgebied Berkenrode (zie ook werkdocument Oost).

Aan de westzijde van de Runde, in het voormalige Barger-Oosterveen, is in deze periode een kassengebied gerealiseerd (zie werkdocument Oost). Tussen de Runde en het Verlengde Oosterdiep is het Rundedal geprojecteerd, een tuinbouwgebied in ontwikkeling. Intussen is daar de infrastructuur aangelegd (staat nog niet op de kaart van 2005).

Inmiddels is de aanleg van het nieuwe kanaal in het kader van de vaarverbinding Erica – Ter Apel in volle gang. In dit gebied zijn de waterbouwkundige kunstwerken in het Verlengde Oosterdiep gereed en is de gewone wijk ten noorden van het veenpark/St. Jozephstraat verbreed. De verbinding tussen het Scholtenskanaal en deze verbrede wijk moet nog worden gerealiseerd.

Vooral de wijkenstructuur tussen het Verlengde Oosterdiep en Hoofdwijk III en in het Zwartenberger Compascuum is tot op de dag van vandaag nog gaaf aanwezig.

Op dit moment is in het noordoostelijke deel van het dorp een buurtje in ontwikkeling. Hierbij is een klein uitloopgebiedje gerealiseerd waarbij een deel van een wijk is geïntegreerd. Ook zijn er nieuwe waterpartijen aangelegd.

Waterbouwkundige kunstwerken ten behoeve vaarverbinding Erica - Ter Apel. Hier bij Emmer-Compascuum

EHS/EVZ en agrarische natuur

4. EHS, EVZ en agrarische natuur

De Runde is onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Datzelfde geldt voor het natuurgebied ten westen van Berkenrode (zie ook werkdocument Oost). Tenslotte maakt ook de smalle bosstrook op een veenrestant maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur.

Het landbouwgebied ten noorden van het dorp Barger-Compascuum is een, door de Provincie Drenthe vastgesteld, zoekgebied voor 'Agrarisch natuurgebied collectief akkervogels'. De Provincie Drenthe heeft een natuurbeheerplan vastgesteld (6 juli 2010). In het natuurbeheerplan zijn gebieden begrensd waar subsidiëring van beheer van natuur, agrarische natuur en landschapselementen kan plaatsvinden. Het natuurbeheerplan geeft ook aan waar kwaliteitsimpulsen voor natuur en landschap mogelijk zijn. Daarnaast beschrijft het natuurbeheerplan per (deel)gebied welke natuur- en landschapsdoelen van toepassing zijn en stelt het natuurbeheerplan zo nodig aanvullende eisen t.a.v. het uitvoeren van beheermaatregelen. Het natuurbeheerplan is primair een toetsingskader voor subsidieaanvragen. De provincie Drenthe heeft in de gemeente Emmen één groot zoekgebied tussen Barger-Compascuum en Emmer-Compascuum aangewezen (zie kaart).

De EHS/EVZ en het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd. Zie voor de actuele stand van zaken de website van de Provincie Drenthe!

5. Vrije tijd en recreatie

Er lopen enkele wandel- en fietsroutes door het gebied, met name langs de Runde.

Op dit moment is het herstel van een vaarverbinding Erica – Ter Apel in volle gang. De verbinding tussen het Scholtenskanaal en de verbrede wijk ten noorden van het dorp moet nog worden gerealiseerd.

Het dorp Barger-Compascuum kent zowel een visvijver als een recreatief uitloopgebiedje ten oosten van het dorp.

Het veenpark, een groot museum waar de geschiedenis van het veenland centraal staat, is een toeristische trekpleister dat ook gericht is op het aantrekken van mensen buiten de gemeente Emmen. Datzelfde geldt voor het Sportlandgoed ten zuiden van de A37.

Legenda Ecologische Hoofdstructuur (EHS), Ecologische Verbindingzones (EVZ) en agrarische natuur

- Ecologische hoofdstructuur (Provincie Drenthe, actualisatie 1 november 2010)
- Zoekgebied ecologische verbindingszone (Provincie Drenthe, actualisatie 1 november 2010)
- Akker- en weidevogelgebied of botanisch waardevol akker- of grasland (Provincie Drenthe, vastgesteld 6 juli 2010)

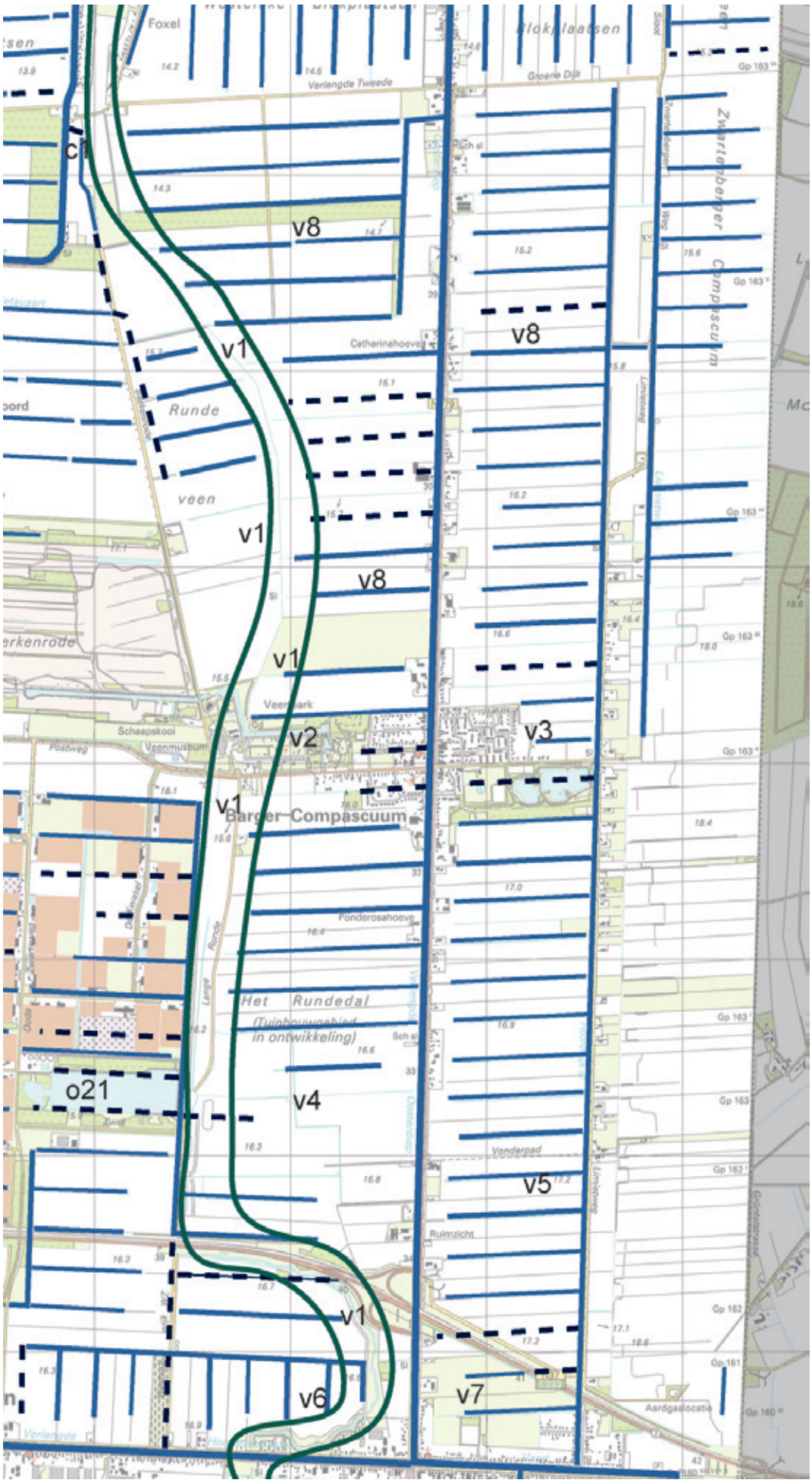
Foxel
Verlengde Tweede
Groene Dijk
Zwarte beer Compascuum
Catherinahoeve
Runde
veen
Schaapskooi
Veenmuseum
Barger-Compascuum
Ponderosahoeve
Het Rundedal
(Tuinbouwgebied
in ontwikkeling)
Vonderpad
Ruimzicht
Aardgaslocatie
c1
v8
v1
v8
v1
v8
v1
v2
v3
v1
o21
v4
v5
v1
v6
v7

Legenda gebiedsvisie Stedelijke Wateropgave (SWO)

v1 t/m v8; onderzochte alternatieven

v1: Runde

v4, v5 , v8: historische kanalen- en wijkenstructuur

verdwenen kanalen en (hoofd)wijken

DEEL 2: RUIMTELIJKE GEBIEDSVISIE STEDELIJKE WATEROPGAVE BARGER-COMPASCUUM E.O.

De hier beschreven ruimtelijke gebiedsvisie is een nadere uitwerking van de algemene uitgangspunten zoals deze is verwoord in het document 'Werkwijze ruimtelijke analyse en gebiedsvisie Stedelijke Wateropgave Emmen'. In dit document wordt de gehanteerde methode wordt beschreven. Het geeft eveneens een beschrijving van de kwalitatieve weging van de verschillende factoren zoals weergegeven in de Multicriteria Analyse (MCA).
Deze bijlage over Barger-Compascuum en omgeving dient dan ook als een uitwerking c.q. bijlage van de structuurvisie Stedelijke Wateropgave en het document 'Werkwijze ruimtelijke analyse en gebiedsvisie Stedelijke Wateropgave Emmen' te worden beschouwd.

Het alternatief dat naar voren is gekomen op basis van de aard- en bodemkundige ondergrond, of beter; het zichtbaar maken van de beekloop van de Runde op het voormalig veen, is weergegeven als v1 op de visiekaart. Water levert een bijdrage aan de beleving van de herstelde beekloop. De Runde behoort tot de EHS en water zou de natuurwaarden kunnen versterken. Bovendien is functiemenging met recreatie in dit gebied goed mogelijk c.q. reeds gerealiseerd. De Runde zorgt voor een verbinding tussen het Bargerveen en de Dollard. Dit betekent dat het water uit het Bargerveen bijdraagt aan de beleving van de beekloop. Hierbij staat een goede toevoer van water uit het bargerveen voorop.
Gegeven de EHS functie is de beekloop aantrekkelijk voor de landelijke wateropgave. De Runde kan ook ingezet worden voor de stedelijke opgave. Echter, gegeven de EHS functie, dient het water dan wel aan bepaalde kwaliteitseisen te voldoen.

De bestaande kanalen- en wijkenstructuur zoals weergegeven op de kaart (v4, v5 en v8 in de matrix) zijn landschappelijk en ruimtelijk zeer goed inzetbaar voor het oplossen van de stedelijke wateropgave. Het inzetten voor de stedelijke wateropgave versterkt deze cultuurhistorische karakteristieke waterstructuren van de grootschalige ontginningen. Ook kan de huidige functie van watergang (afwatering) in een agrarisch landschap blijven behouden c.q. worden

Multicriteria analyse Stedelijke Wateropgave Gemeente Emmen

Verklaring cijfers: 1 = niet, zeer slecht 2 = matig 3 = redelijk 4 = goed 5 = zeer goed -- = niet van toepassing onbekend

Barger-Compascuum eo

Inventarisatie huidige situatie (= mate aanwezigheid)	Gebied v1	Gebied v2	Gebied v3	Gebied v4	Gebied v5	Gebied v6	Gebied v7	Gebied v8
Aardk./bodemkundige ondergrond	4	3	1	3	3	3	3	3
Archeologische waarden	2	2	1	1	1	1	1	1
Ontginningspatronen	5	2	3	4	4	2	4	4
Water nav stads c.q. dorpsuitbreidingen	--	4	4	--	--	4	--	--
EHS, PEHS, agrarische natuur	4	--	--	--	--	--	--	4
Recreatie	5	5	2	2	2	5	1	3
Herinrichting (stad,dorp) lopend/in ontwikkeling	--	--	--	--	--	--	--	--
Evt. herinrichting obv leeftijd/dichtheid woningen	--	--	--	--	--	--	--	--
Nieuwe uitleg *	--	4	5	--	--	--	--	--
Waardering situatie absoluut	**20**	**20**	**16**	**10**	**10**	**15**	**9**	**15**
Waardering situatie gemiddeld	**4,0**	**3,3**	**2,7**	**2,5**	**2,5**	**3,0**	**2,3**	**3,0**
Waardering Stedelijke Wateropgave (=versterken laag, beleven van)								
Aardk./bodemk ondergrond	4	2	2	3	3	2	3	3
Archeologische waarden	--	--	--	--	--	--	--	--
Ontginningspatronen	4	1	3	4	5	1	3	4
Kwaliteit woonomgeving	--	3	3	--	--	--	--	--
Recreatie	4	3	3	3	3	4	2	3
Natuur	4	--	2	--	--	3	--	4
Agrarisch gebruik	--	--	--	4	4	--	3	4
Waa**rdering kansen absoluut**	16	9	13	14	15	10	11	18
Waardering kansen gemiddeld	4,0	2,3	2,6	3,5	3,8	2,5	2,8	3,6
Totale waardering gebied absoluut	**36**	**29**	**29**	**24**	**25**	**25**	**20**	**33**
Totale waardering gebied gemiddeld	4,0	2,8	2,6	3,0	3,1	2,8	2,5	3,3
Gebied Stedelijke wateropgave = groen								
	=Runde			v4 + v5 + v8 = wijken				zie v4

* verklaring getallen: 5 = herinrichting of uitleg lopend en/of zal worden uitgevoerd, 4 = herinrichting in de toekomst mogelijk cq verwacht

versterkt. Wijken zijn breder (ca. 11m) zijn dan 'normale' sloten, hebben in het algemeen dezelfde breedte en op liggen regelmatige afstanden van elkaar (200m). Hierdoor is de waterstructuur ook in het veld goed herkenbaar en beleefbaar. Functiemenging met bijvoorbeeld recreatieve routes (wandel, fiets, vaar) is dan ook mogelijk.
Hoewel cultuurhistorisch waardevol, maakt de Breede sloot geen deel uit van de kanalen- en wijkenstructuur. De Breede Sloot had immers een grensfunctie en niet zozeer een afwateringsfunctie zoals beoogd voor de kanalen- en wijkenstructuur.

Sommige wijken zijn al dan niet recentelijk versmald of verland. Het betreft hier echter een momentopname. Immers, in de periode tussen het (veld)onderzoek en nu kan een wijk inmiddels wel zijn uitgebaggerd. Reden waarom de historische kanalen- en wijkenstructuur is weergegeven op de visiekaart. De structuur is namelijk nog wel aanwezig en in ruimtelijk c.q. landschappelijk opzicht belangrijker dan het al dan niet verland zijn. Voor de berekening van de capaciteit voor het oplossen van de Stedelijke wateropgave, een opgave van werkgroep 1, is natuurlijk wel uitgegaan van de bestaande situatie. Dit om een overschatting van de bergingscapaciteit te voorkomen. De verdwenen kanalen en (hoofd)wijken zijn wel weergegeven op de visiekaart. Dit zijn kanalen en wijken die niet meer op de topografische kaart van 2005 staan. Deze wijken zijn vaak al decennia lang verdwenen. Ook spelen bij het herstellen van verdwenen wijken ook andere dan ruimtelijke overwegingen een rol (hydrologisch, financieel, milieutechnisch i.v.m. demping vervuilt slib). De verdwenen wijken zijn niet meegenomen in de berekeningen voor het oplossen van de Stedelijke wateropgave. Echter, hun oude ligging kan bij toekomstige ontwikkelingen wellicht dienen als inspiratiebron voor de (her)inrichting.

Er zijn plannen om het veenpark uit te breiden met een bungalowparkje (v2 in de matrix). Water kan hierbij een rol kan spelen. Echter, gegeven de beoogde plek van de uitbreiding zal de aanleg van waterpartijen en/of -gangen niet aansluiten op de historische kanalen- en wijkenstructuur. Bovendien verdient de in de omgeving aanwezige Runde de voorkeur voor inzet voor de stedelijke wateropgave

Ten oosten van het in ontwikkeling zijnde nieuwbouwbuurtje in het dorp is reeds een recreatief uitloopgebiedje ontwikkeld waarbij ook een bestaande wijk (watergang) is ingezet. In dit opzicht maakt deze wijk uit van de bestaande wijkenstructuur (v5/v8 in de matrix) en kan het 'meedoen' in het oplossen van de stedelijke wateropgave. Uitgebreidere inzet van het uitloopgebiedje voor de stedelijke wateropgave is dan ook niet nodig en wenselijk omdat in dat geval oplossingen worden gezocht buiten de bestaande wijkenstructuur. Datzelfde geldt voor de bestaande recreatie(vis)plas ten zuidoosten van het dorp.

Ten zuid(west)en van Barger-Compascuum ligt het een tuinbouwgebied in ontwikkeling. In het zuidelijke deel van het gebied is de infrastructuur aangelegd waarbij de bestaande wijkenstructuur is behouden. Gegeven het huidige economische klimaat mag worden verwacht dat de ontwikkeling van dit gebied op zijn minst wordt vertraagd. Bij toekomstige ontwikkelingen kan de bestaande wijkenstructuur als inspiratiebron dienen voor de verdere inrichting van het gebied.

De aanleg van het Sportlandgoed (v6, landgoed staat nog niet op de kaart van 2005) heeft ertoe geleid dat bestaande ontginningspatronen zijn verdwenen en nieuwe waterpartijen zijn aangelegd. De Runde loopt langs het landgoed en de toevoer van water naar deze beekloop is in bepaalde periodes (te) gering. Toevoer van water naar de Runde heeft dan ook de voorkeur boven water naar het sportlandgoed.

Het gebiedje met de komvormige laagte ten zuiden van de A37 (v7) is door de aanleg van de snelweg visueel gescheiden van het veenkoloniale blok ten noorden van deze weg. Gegeven de beperkte omvang van dit gebiedje zal inzet voor de stedelijke wateropgave al gauw leiden tot waterplassen c.q. onevenredige brede watergangen die niet aansluiten op de ontginningspatronen in het gebied. Inzet voor de stedelijke wateropgave is dan ook niet wenselijk.